

בס"ד פרשת נשא: האם צריך להפסיק בתפילה כדי להקשיב לברכת כהנים

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה את הברכה, אותה מצווים הכהנים לברך את עם ישראל. הגמרא במסכת סוטה (לח ע"ב) כותבת, שכהן שלא עולה לדוכן עובר במעין שלושה עשין ('כה תברכו', 'אמור להם', 'ושמו את שמ'), אך כפי שמוצא בירושלמי, הכהן עובר באיסור רק כאשר קוראים לו לעלות לדוכן ולא עולה, ולא אם יוצא מבית הכנסת לפני ברכת כהנים, ובלשון:

כפי שציין המאירי (ד"ה ברכת) וכן הסכים הרמב"ם (תפילה יד, ח), גם כהן אחד שעולה לדוכן מקיים מצוות עשה. התוספות במנחות (מד ע"א ד"ה כל) כתבו שרבינו תם חולק על כך וסובר, שרק כאשר שני כהנים עולים לדוכן הם מקיימים מצוות עשה, אך כהן אחד מקיים רק מצווה מדרבנן, שכן התורה כותבת בברכת כהנים 'אמור להם' - משמע מהתורה שצריך מספר אנשים. ובלשונם:

כל כהן שאינו עולה לדוכן וכו' - דווקא כשאומר לו עלה כדאיתא בסוטה (דף לט). ובתרגום בבלי נמי מתרגמין אמור להם כד תימרון להון. ואף על גב דדרשי' מיניה עשה, מפיק ליה פ' ואלו נאמרין (סוטה לח). שנים נקראו כהנים ולא כהן אחד ותרתי שמעינן מינה. ומכל מקום אומר ר"ת שאפילו כהן אחד עולה לכל הפחות מדרבנן."

בעקבות כך נעסוק השבוע בדיני ברכת כהנים ובשאלה, כאשר אדם מתפלל שמונה עשרה והציבור כבר הגיע לברכת כהנים, האם עליו לעצור בתפילתו ולהקשיב, או שהוא יכול להמשיך להתפלל. כמו כן נעסוק גם בשאלה, מדוע לא נהגו להגיד ברכת כהנים בימות החול וגם בשבת בחוץ לארץ.

הפסקה בתפילה

האם יש להפסיק כאשר שומעים ברכת כהנים? כדי לענות על שאלה זו, יש קודם כל לפתוח במחלוקת הראשונים האם הפסקה כדי להאזין לקדיש וקדושה באמצע שמונה עשרה נחשבת הפסק ואסורה:

הגמרא במסכת ברכות (כא ע"ב) מביאה בשם רבי יהושע בן לוי, שאדם שאיחר ולא התחיל עם הציבור תפילת שמונה עשרה, יכול להתחיל להתפלל רק אם יספיק לסיים את תפילתו לפני שמגיע הציבור לקדושה. נחלקו רש"י ותוספות, מה הדין כאשר אדם התחיל להתפלל והציבור הגיע לקדושה, או ששומע את הקהל אומר קדיש, ומחלוקתם תלויה בהבנת המושג שומע כעונה:

א. רש"י (סוכה לח ע"א ד"ה הוא) סבר, שבגלל ששומע כעונה (כלומר שכאשר אדם שומע את חברו או את החזן מברך ומקשיב לברכתו הוא יוצא ידי חובה), כאשר אדם מתפלל ושומע את החזן אומר קדושה, עליו לשתוק ולהקשיב לדברי הש"ץ. בטעם סברתו ביארו האחרונים, שכאשר הגמרא כותבת שהשומע כעונה, אין הכוונה שהוא עונה ממש, אלא כאילו עונה, ולכן אין ההקשבה מהווה הפסק.

ב. התוספות (ברכות כא ע"ב ד"ה עד) הביאו את דברי רבינו תם ור"י שחלקו על רש"י וסברו, שכאשר הגמרא כותבת ששומע כעונה, כוונתה לומר שהוא כעונה ממש. משום כך, אם המתפלל יעצור ויקשיב לחזן באמצע שמונה עשרה - נמצא שמפסיק באמצע התפילה, לכן אין לשתוק ולהקשיב ויש להמשיך בתפילה. ובלשונם:

"וכתב רש"י בסוכה פרק לולב הגזול (דף לח ע"ב), דאדם המתפלל ושומע מפי החזן קדיש או קדושה, אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור, אלא ישתוק וימתין מעט דשומע כעונה. ורבינו תם ור"י היו אומרים דאדרבה, אם שומע כעונה, הוי הפסקה אם שותק."

למרות שרבינו תם חלק על רש"י, למעשה כתב שהמנהג כמותו, ולכן השומע קדושה באמצע חזרת הש"ץ עליו לשתוק ולהקשיב לחזן, וכן פסק השולחן ערוך (קד, ז). קדושה היא חלק מתפילת שמונה עשרה, לכן וודאי שהשומע קדושה תוך כדי תפילתו צריך לשתוק ולהקשיב. ברכת כהנים לעומת זאת אינה חלק משמונה עשרה, ודנו הפוסקים בשאלה האם יש להפסיק כדי להקשיב¹.

הפסקה בברכת כהנים

א. חובה להפסיק: דעה ראשונה הסוברת שיש להפסיק באמצע התפילה כדי להקשיב, היא דעתו של הרב משה פיינשטיין (אג"מ או"ח ה, כ). הוא התבסס על דעת ספר החרדים (ד, יח) שחידש, שבנוסף על המצווה שיש לכהנים לברך את הקהל וכפי שראינו בפתיחה - מצווה על הקהל להתברך. לכן כדי לקיים את המצווה, יש לשתוק בתפילה ולהקשיב לברכה.

עוד הוסיף, שלא זו בלבד שיש להפסיק כדי להקשיב לברכה, אלא אם המתפלל נמצא מאחורי הכהן, מותר לו להפסיק באמצע התפילה וללכת להיות לפני החזן, כדי שיהיה כלול בברכה, וכפי שכותבת הגמרא בראש השנה (לה ע"א), שעם שנמצא מאחורי הכהנים אינו כלול בברכה.

גם הגרש"ז איערבך (תפילה, נשיאת כפים, אות ג) נקט שיש להפסיק בתפילה להקשיב לברכת כהנים, אם כי חלק וסבר שאין ללכת באמצע התפילה לפני הכהנים, ושהמתפלל מתברך גם אם הוא נמצא מאחורי הכהנים. טעם הדבר ככל הנראה, שמכיוון שהמתפלל אנוס, הוא כלול בברכה למרות שעומד אחרי הכהנים, וכמו העם שבשדות שכלול בברכה.

ב. מותר להפסיק: דעה חולקת היא דעתו של הרב עובדיה (יביע אומר או"ח ז, יב), שאמנם כתב שהמתפלל ושומע ברכת כהנים יכול להפסיק, אך אינו מחויב לכך. בטעם הדבר נימק, שאמנם לדעת ספר החרדים יש מצווה על הקהל להתברך, אבל הריטב"א (סוכה לא ע"א) חולק על דבריו, וסובר שאין מצווה על הקהל להתברך (וכתב החתם סופר (או"ח קס"ד) שכך סוברים רוב הראשונים), לכן הרוצה לחשוש לדעת ספר היראים, יכול לשתוק ולהקשיב לברכה, אבל אין חובה. ובלשונם:

"המורם מכל האמור שהעומד בתפלת שמנה עשרה אין צריך להפסיק כדי לשמוע ברכת כהנים, ואפילו בין ברכה לברכה. ומכל מקום, אם רצה להפסיק בין ברכה לברכה להאזין ולהקשיב לברכת כהנים, רשאי לעשות כן, ולא חשיב

¹ יש להוסיף, שגם אם להלכה יפסק כתוספות, כפי שהעיר הרב משה פיינשטיין (אג"מ או"ח ה, כ) ייתכן שהקשבה לברכת כהנים לא תהווה הפסק לשיטתם, ודווקא קדושה וקדיש שבדרך כלל כאשר אדם שומעם עליו לענות תהווה הפסק, ולא ברכת כהנים שבכל מקרה שותקים.

הפסק. אולם אם הוא עוסק בקריאת שמע וברכותיה, וכל שכן בפסוקי דזמרה, ראוי שיפסיק בבין הפרקים כדי לשמוע."

ג. אסור להפסיק: דעה שלישית הפוסקת שאסור להפסיק באמצע התפילה להקשיב לברכת הכהנים, היא דעתו של **הרב אלישיב** (הערות על מסכת סוטה). בטעם הדבר נימק, שמכיוון שלהלכה נוקטים כדעות הסוברות שאין מצווה על הישראלים שבקהל להתברך (שהרי כך סוברים רוב הראשונים), אם כן אין להפסיק באמצע התפילה בשתיקה לחינם (מעבר לכך שניתן להסביר אחרת את דברי ספר חרדים). סברא נוספת לאסור להקשיב לברכה, מופיעה **בתשובות והנהגות** (א, עז) שנקט, שמכיוון שהמתפלל עוסק במצוות התפילה, ממילא פטור ממצווה אחרת, וכפי שכתב **הריטב"א** (סוכה כה ע"א ד"ה שלוח), כאשר הגמרא כותבת שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, כוונתה לומר שהמצווה השנייה נחשבת כרשות ואסור להפסיק בשבילה².

ברכת כהנים בחוץ לארץ

האם צריך לברך ברכת כהנים בחוץ לארץ? הגמרא במסכת קידושין (לז ע"א) פוסקת, שכל מצווה התלויה בקרקע כמו תרומות ומעשרות, נוהגת רק בארץ ישראל. וכל מצווה שאינו תלויה בארץ כמו תפילין ומזוזה, חובה לקיימה גם בחוץ לארץ. לכאורה בעקבות כך, גם את ברכת הכהנים יש מקום לקיים בחוץ לארץ, שהרי היא לא מצווה התלויה בקרקע. למרות זאת, כפי שכתב **הרמ"א** (קכח, מד), בפועל נהגו בחוץ לארץ (וכן בחלק מהמקומות בארץ ישראל, בעקבות עלייה של תושבים מחוץ לארץ שהביאו את מנהגם) לשאת כפיים רק במוסף של יום טוב. דנו הפוסקים, האם יש הצדקה למנהג זה הגורם לביטול מצוות עשה.

נימוקים לביטול

א. טעם ראשון: הרמ"א (שם) נימק, שמכיוון שנאמר 'טוב עין הוא יברך', רק כהן ששמח יכול לברך את עם ישראל. בימי החול ובשבתות אין שמחה כי טרודים בעסקי הפרנסה. לעומת זאת במוסף של יום טוב, שלאחריו יוצאים מבית הכנסת ואוכלים סעודת יום טוב, וביום כיפור מכיוון שיש שמחת כפרת העוונות אפשר לברך.

אמנם, כפי שהעיר **שולחן ערוך הרב** (שם, נז), אין זה מסביר מדוע כאשר יום טוב חל בשבת נהגו לא לשאת כפיים, וכי בגלל שיש תוספת קדושה לא מברכים? משום כך נזקק לטעם נוסף וכתב, שהכהנים נהגו לפני הברכה לטבול. ביום טוב הכהנים לא נזקקים לנשותיהם, מה שאין כן בשבת בגלל מצוות עונה, ולכן הם לא נושאים כפיים ביום טוב שחל בשבת. ובלשונו:

"אבל יום טוב ויום כפור שחל להיות בשבת לא היה ראוי לפי זה לבטל נשיאת כפים, בשביל שיש בו קדושה נוספת של שבת. אלא שיש מקומות שנהגו כן... לפי שמנהג הכהנים לטבול לנשיאת כפים וטבולין מערב יום טוב, ואין נזקקין לנשותיהם ביום טוב. וכשחל בשבת לא רצו לבטל העונה, ולא רצו לטבול שחרית."

ב. טעם שני: טעם נוסף דומה לקודם כתב **החתם סופר** (או"ח כג) שביאר על בסיס הגמרא במסכת מגילה (יח ע"א), שיש קשר בין ברכת כהנים לעבודת המקדש (ולכן בתפילת שמונה עשרה ברכת כהנים מובאת אחרי רצה). לכן כשם שעבודת המקדש אינה רצויה כאשר יש בה פיגול וקלקול, כך ברכת כהנים לא תתקבל כאשר יש בה פיגול וקלקול.

פיגול בקרבן מתבצע כאשר חושבים לאכול אותו מעבר למסגרת הזמן המותר, הפיגול בברכת כהנים מתבצע כאשר מברכים את הברכה ללא כוונה. ומכיוון שבימות החול טרודים בעבודה וכדומה ולא יכולים להתרכז בשעת הברכה, נמנעים מלברך ברכת כהנים. ורק בימים טובים שיש רוגע ונחת אפשר לברך את הברכה, והיא רצויה לפני הקב"ה. ובלשונו:

"ונראה לי טעם פשוט, דנשיאת כפיים כתיב בקרא אחר עבודה, ותפילה במקום עבודה. ואין ספק כשאין עבודה רצויה והיא פיגול חס וחלילה, גם ברכת כהנים לא תחול על המתברכים אז, והיות בעוונות הרבים כל ימות החול טרודים על המחיה ורוב התפלות בלי כוונה, ותפילה בלא כוונה כקרבן שאינו רצוי, על כן מברכים ביום טוב שהעולם פנויים ומכוונים."

ג. טעם שלישי: כפי שראינו בעבר (קרח שנה א') בהרחבה, נחלקו הפוסקים במעמדם של הכהנים בזמן הזה. יש שנקטו שגם בזמן הזה הכהנים מוחזקים ככהני וודאי, אך יש לא מעט פוסקים שנקטו שבזמן הזה בגלל שבמהלך הדורות סיכוי סביר שחלק מהכהנים התחתנו עם נשים האסורות להם ופסלו את זרעם מהכהונה, אין הכהנים היום כהני וודאי.

בעקבות כך טען **הרב אפרים מרגליות** (בית אפרים ס' ו) שכהנים לא עולים לברכת כהנים, כי אם יעלו כאשר הם לא בוודאי כהנים נמצא שיעברו על איסור עשה, וכפי שכותבת הגמרא במסכת כתובות (נד ע"ב) שכל זר העולה לברכת כהנים עובר באיסור עשה של 'כה תברכו את בני ישראל' - אתם מברכים ולא זרים מברכים.

אמנם קשה, שהרי בכל זאת נוהגים לשאת כפיים בחגים, וכן בארץ ישראל נושאים כפיים כל יום, ומדוע לא חששו לאיסור עשה? הוא תירץ, שכפי שעולה מדברי הגמרא בכתובות (שם), יש דברים שלמרות שיש בהם חשש איסור, בכל זאת בגלל שנהגו משאירים אותם על חזקתם. כך בנשיאת כפיים, למרות שיש ספק איסור עשה המשיכו לשאת כפיים, כדי שלא תשכח חזקת הכהונה.

דברי השולחן ערוך והגר"א

אמנם כפי שברור, מדובר בנימוקים דחוקים, ופוסקים רבים וביניהם **השולחן ערוך והגר"א** שיבחו את מנהגם של בני ארץ ישראל וסביבותיה לשאת כפיים בכל יום, אם כי בפועל לא שינו את מנהגם של בני חוץ לארץ (למעט סיפור על הגר"א (המובא על ידי הנצי"ב במשיב דבר ס' קד) שניסה לשנות, והפסיק כי יום למחרת נשרף בית הכנסת (ועיין בדף לפרשת נשא ד').

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...

² למרות שבשביל קדושה מותר להפסיק, אין המקרים דומים, כי קדושה היא חלק מחזרת הש"ץ, אך לא ברכת כהנים (ולכן אם הציבור התחיל חזרת הש"ץ ויצאו חלק מהעשרה, הם יכולים לומר קדושה, אבל לא יכולים להגיד ברכת כהנים. כמו כן מאותו סיבה, לדעת רבינו תם (ובניגוד לדעת הרמב"ם) החזן אינו קורא 'כהנים', מכיוון שקריאה בעניין שאינו חלק מהתפילה מהווה הפסק (ועיין בטור או"ח קכח)).

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com